

حضور آمریکا و بی ثباتی منطقه قفقاز

خبرگزاری آران

سفر اخیر سه روزه '39; هیلاری کلینتون '39; وزیر امور خارجه آمریکا، به منطقه قفقاز جنوبی در حالی صورت گرفت که فضا و ترتیبات منطقه ای این حوزه تاثیرپذیرفته از رقابت میان آمریکا و روسیه و به سوی بی ثباتی شکل می گیرد و تداوم می یابد.

با پایان جنگ سرد و سقوط اتحاد جماهیر شوروی در سال 1991، معادلات جهانی به ویژه در برخی مناطق اصلی جهان به گونه ای بنیادین تغییر کرد و بیشتر این تغییرات در منطقه اوراسیا رخ داد. در این قالب، ظهور واحدهای مستقل، گذشته از تغییر نقشه جغرافیایی جهان، شرایط و ضرورت های ژئوپولیتیکی و ژئواستراتژیکی جدیدی برای منطقه قفقاز به دنبال داشت. قفقاز، منطقه اتصال اروپا و آسیا و یکی از مناطق مهم ژئوپولیتیکی و ژئواکونومیکی جهان به شمار می رود. همچنین یکی از مناطق فرعی شکل دهنده منطقه استراتژیک آسیای مرکزی است که نقش اساسی در معادلات کلان نظام بین المللی دارد. امروز منطقه قفقاز به دلیل وجود ذخایر قابل توجه انرژی و نقطه اتصالی انرژی انتقالی به اروپا از اهمیت راهبردی برخوردار شده و از این رو مورد توجه قدرت های منطقه ای و فرامنطقه ای قرار گرفته است. در این زمینه، '39; هیلاری کلینتون '39; وزیر امور خارجه آمریکا، در روز دوشنبه 15 خرداد در سفری 3 روزه به منطقه قفقاز جنوبی شامل کشورهای ارمنستان، گرجستان و جمهوری آذربایجان موضوعاتی از جمله امنیت منطقه، دموکراسی، توسعه اقتصادی و مبارزه با تروریسم را با مقامات این کشورها مورد بحث و بررسی قرار داد. منطقه قفقاز جنوبی با مسائل مختلفی روبه روست که مهم ترین آن را می توان رقابت میان آمریکا و روسیه، بحران قره باغ (ارمنستان و جمهوری آذربایجان)، بحران اوستیای جنوبی (گرجستان و روسیه) و موضوع انتقال انرژی و امنیت انرژی نام برد. در این چارچوب و در قالب سفر کلینتون به منطقه قفقاز جنوبی، این سوال مطرح می گردد که اهداف آمریکا در منطقه چیست و گسترش حضور این کشور در منطقه چه تاثیری می تواند بر رقابت میان آمریکا و روسیه بگذارد؟

کلینتون و دیپلماسی منطقه ای آمریکا

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و ظهور دولت های مستقل در منطقه قفقاز جنوبی، ترتیبات امنیتی این منطقه نیز متاثر از این تحولات برهم ریخت به گونه ای که کوچک ترین اختلافات مرزی تبدیل به جنگ ها و منازعات شدید گردید. در این میان، بحران ارمنستان و جمهوری آذربایجان در سال های اول دهه 90 و بعدها بحران اوستیای جنوبی در سال 2008 میان گرجستان و روسیه، منطقه قفقاز جنوبی را کانون توجهات و تحولات مهم بین المللی و صحنه رقابت قدرت های جهانی ساخت. در این میان انرژی و موضوع انتقال انرژی این منطقه به اروپا بعد ژئواکونومیکی آن را نیز در سال اخیر افزایش داده است. در چنین چارچوبی ابتدا با بررسی موضوعات مهم، نقش آمریکا را بعنوان یکی از نیروهای تاثیرگذار در ترتیبات سیاسی و امنیتی منطقه و رقابت آن با روسیه با محوریت سفر هیلاری کلینتون وزیر امور خارجه آمریکا تحلیل خواهد شد.

هیلاری کلینتون در اولین گام سفر دوره ای خود، در روز دوشنبه 15 خرداد وارد ایروان پایتخت ارمنستان شد. کشوری که فرای دو کشور دیگر یعنی جمهوری آذربایجان و گرجستان هنوز در بلوک روسیه باقی مانده است و سیاست خارجی خود را در چارچوب سیاست خارجی این کشور و روندهای آن تنظیم می کند. برای نمونه روسیه از زمان فروپاشی شوروی پایگاه '39; گیومری '39; خود در ارمنستان را حفظ کرده و حتی قراردادهای نظامی جدید نیز با دولت این کشور بسته است. رابطه روسیه و ارمنستان امروز به نحوی گسترش یافته است که '39; سرگی لاوروف '39; وزیر امور خارجه روسیه، در بیستیمین سالگرد (16 فروردین 1391) آغاز روابط این دو کشور اظهار داشت که '39; روسیه و ارمنستان موفق به ایجاد یک رابطه چند وجهی بر مبنای اصول حقوق یکسان و منفعت دوجانبه شدند. '39; اما در دیگر سو، روابط آمریکا و ارمنستان علاوه بر موضوع روابط نزدیک ایروان- مسکو، حضور لابی قدرتمند ارمنی در واشنگتن است که این لابی تلاش می کند تا منافع این کشور را در آمریکا تامین کند.

دیدار رییس دستگاه دیپلماسی آمریکا از منطقه قفقاز در حالی انجام می شود که سران ناتو در بیانیه اجلاس شیکاگو (31 اردیبهشت-1 خرداد 1391) بر حفظ تمامیت ارضی آذربایجان و گرجستان تاکید کردند که این مساله موجب ناخرسندی '39; سرژ سرکیسیان '39; رییس جمهور ارمنستان گردید. تا آنجا که وی در این رابطه گفت: '39; چنین رویکردی روند حل مناقشه قره باغ و فعالیت گروه مینسک را با کندی مواجه خواهد کرد '39;. این در حالی است که وزارت دفاع ارمنستان روز دوشنبه 15 خرداد ماه از از زخمی شدن شش نفر و کشته شدن سه نظامی این کشور در درگیری های مرزی توسط نیروهای نظامی آذربایجان خبر داد، جمهوری آذربایجان نیز روز سه شنبه، 16 خرداد اعلام کرد که پنج سرباز نظامی این کشور طی درگیری دیگری با نیروهای نظامی ارمنستان کشته شدند.

در مورد گرجستان هم باید گفت که این کشور با وقوع انقلاب رز در سال 1382 و با به قدرت رسیدن '39; میخائیل ساکاشویلی '39; بعنوان رییس جمهور، سیاست خارجی خود را به رویکردی غرب گرا تغییر داد و در چنین رویکردی آمریکا بعنوان حامی قدرتمند این کشور مطرح گردید، به گونه ای که امروز عضویت در ناتو از اصلی ترین دغدغه های ساکاشویلی محسوب می شود. در این رابطه رییس جمهوری گرجستان در پایان نشست اخیر سران ناتو در شیکاگو ابراز امیدواری کرد که با توجه به علایم ارسالی از جانب مقامات ناتو، کشورش احتمالا در سال 2014 (1393) به عضویت ناتو در خواهد آمد. وی در پایان نشست سران ناتو در شیکاگو به خبرنگاران گفت که این کشور تا سال 2014 آمادگی عضویت در ناتو را به دست خواهد آورد. همچنین، کلینتون نیز در سفر به تفلیس و در دیدار با ساکاشویلی بار دیگر بر حمایت از گرجستان و عضویت این کشور در ناتو تاکید کرد. کلینتون در آغاز به کار کمیسیون همکاری راهبردی آمریکا- گرجستان اظهار داشت: '39; گرجستان همکاری های گسترده ای بعنوان عضو خارج از ناتو در افغانستان با این سازمان داشته است و ما از ورود گرجستان به ناتو حمایت می کنیم. '39; چنین رویکردهایی نشان می دهد که آمریکا تلاش می کند تا گرجستان را بعنوان کشوری بر مدار غرب حفظ نماید و با وارد کردن این کشور در درون ساختارها و ترتیبات امنیتی و نظامی غربی حتی در صورت تغییر دولت این کشور نیز، فضا برای حضور خود در گرجستان را باز بگذارد.

آخرین کشوری که هیلاری کلینتون در روز چهارشنبه 17 خرداد در منطقه قفقاز جنوبی به آن سفر کرد، جمهوری آذربایجان بود. این کشور به لحاظ راهبردی و ژئواکونومیکی در یک دهه اخیر از اهمیت زیادی برای آمریکا برخوردار شده است. ورود شرکت های غربی و به ویژه آمریکایی به این جمهوری و بهره برداری از ذخایر نفت و گاز آن، موجب شده است که روابط این دو کشور بیش از پیش گسترش یابد. به طوری که کلینتون از امکانات شرکت های امریکایی در نوزدهمین نمایشگاه بین المللی نفت و گاز خزر '39; برگزار شده در روزهای 16 تا 19 خردادماه در باکو- دیدن کرد. اما از دیگر سو، مناقشه قره باغ یکی از بحث های مهم میان کلینتون و '39; الهام علی اف '39; رییس جمهور آذربایجان بود. وزیر خارجه آمریکا در کنفرانس خبری خود با علی اف بر جلوگیری از تشدید درگیری ها تاکید کرد. در این زمینه، به نقل از خبرگزاری ترند جمهوری آذربایجان، کلینتون با هشدار به اینکه مناقشه قره باغ راهکار نظامی ندارد، از تشدید درگیری ها در خطوط تماس جمهوری آذربایجان و ارمنستان ابراز نگرانی کرد و افزود: این وضع ممکن است به مناقشه گسترده تری منجر شود. در چنین چارچوبی، به نظر می رسد که موضع آمریکا درباره مناقشه قره باغ بیشتر مبتنی بر حفظ وضع موجود و ادامه روند دیپلماسی از طریق گروه مینسک است. گروه مینسک که متشکل از آمریکا، روسیه و فرانسه است از سال 1994 (1373) بعنوان میانجی اصلی حل مناقشه قره باغ محسوب می شود اما تاکنون اقدام موثری در این خصوص نداشته است.

جمع بندی

با پایان جنگ سرد و فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، منطقه قفقاز جنوبی که پیش از این نیز یکی از مناطق راهبردی این کشور محسوب می شد، به جمهوری های مستقلی تبدیل گردید که هر یک با

ساختار سیاسی و اقتصادی متفاوتی شکل گرفته بودند. اما در این میان آمریکا در دوران ریاست جمهوری '39;بیل کلینتون' (1994) تلاش های خود را برای نفوذ در این منطقه افزایش داد به طوری که ابتدا تلاش کرد با حضور در فرایند مناقشه قره باغ از طریق گروه مینسک، در ترتیبات امنیتی این منطقه مشارکت داشته باشد و سپس با افزایش مشارکت شرکت های نفتی در جمهوری آذربایجان، حضور اقتصادی خود را نیز افزایش دهد. اما شاید بتوان گفت تحولات ساختاری موسوم به انقلاب رز در گرجستان (1382)، نقطه عطفی برای گسترش حضور آمریکا در این منطقه بود. چرا که با تحولات رخ داده و بر سر کار آمدن میخائیل ساکاشویلی در این کشور که تمایلات آمریکایی داشت، به یکباره فرصت های جدیدی برای واشنگتن در این منطقه باز شد. اما نهایتاً برآیند حضور آمریکا در منطقه قفقاز جنوبی مقدمات تشدید رقابت های راهبردی میان آمریکا و روسیه در منطقه را شکل داده که این رقابت تاکنون نیز ادامه دارد. چراکه از يك سو، آمریکا تلاش می کند تا نفوذ به دست آمده را حفظ و تداوم ببخشد و از دیگر سو، روسیه به رهبری '39;ولادیمیر پوتین' تلاش می کند تا نفوذ و حضور گذشته را بازیابد و چنین روندی به طور گسترده بر مناسبات منطقه ای و مناسبات کشورهای قفقاز جنوبی با آمریکا و روسیه تاثیر گذاشته است. در نهایت به نظر می رسد که حضور منطقه ای آمریکا در حوزه قفقاز جنوبی و رقابت با روسیه، علاوه بر تشدید رقابت های منطقه ای می تواند به افزایش بی ثباتی بیانجامد./خ

گروه تحقیق و تفسیر خبر

ایرنا